

УДК 342.9(477)

В.Г. ШИШЛЕНКО, Харківський національний університет внутрішніх справ

ЩОДО РЕФОРМУВАННЯ НОТАРІАТУ УКРАЇНИ

Ключові слова: нотаріат, державний нотаріус, приватний нотаріус, реформування нотаріату, помічник нотаріуса, професійне самоврядування

Становлення українського нотаріату в мінливих умовах соціально-економічного і політичного розвитку суспільства на початку 90-х років ускладнювалося низкою проблем, викликаних об'єктивними причинами, які вимагали своєчасного їх вирішення, створення міцної та стабільної системи захисту прав і законних інтересів громадян, а також юридичних осіб, що є одним з пріоритетів сучасної правової держави. Однак необхідність реформування правової системи України, вивчення досвіду цивілізованих країн, дал поштовх до подальшого розвитку системи українського нотаріату, тому латинський нотаріат став для України найбільш перспективним шляхом його розвитку. Латинський нотаріат – це загальноприйнята система організації нотаріальної діяльності за якою нотаріуси залишаються особами вільної професії, але здійснюють свою діяльність як представники держави.

Не менш важливим для визначення основних пріоритетів подальшого розвитку приватної нотаріальної діяльності в Україні визнано досвід країн «Нової Європи» – колишніх республік СРСР Латвії, Литви та Естонії. Така цікавість викликана не стільки спільним історичним минулим, скільки можливістю повторення шляху адаптації інститутів національного права у межах євроінтеграції, та їх лібералізацією, яка відбувається майже одночасно в усіх країнах – колишніх республіках СРСР. Тому реформування нотаріальної діяльності має здійснюватись системно із застосуванням комплексу заходів щодо цілісної реформи діючої правової системи [1].

Реформування системи нотаріату в Україні сталося з прийняттям у 1993 році чинного За-

кону України «Про нотаріат». Тоді поряд з державним нотаріусами почав діяти приватний нотаріат. В той час необхідно було досягти основної мети, а це: доступності нотаріальних послуг для населення, високого професіоналізму нотаріусів і абсолютної надійності нотаріальних актів, бо надійність – це основна складова ефективної роботи нотаріуса та нотаріату в цілому. При цьому слід відмітити, що державний нотаріат став міцним фундаментом для створення та розвитку приватного нотаріату, оскільки незаперечним фактом залишається те, що більшість приватних нотаріусів це були колишні державні нотаріуси – справжні професіонали, фахівці з великим практичним і життєвим досвідом, зі значним стажем роботи в нотаріаті.

Нові принципи організації нотаріальної діяльності, які були закладені в Законі, не тільки вирішили організаційні проблеми стосовно нотаріального забезпечення суб'єктів цивільно-правових відносин, але й дозволили державі практично зняти із себе більшість організаційних питань і матеріальних витрат у цій сфері, а також відбулися корінні зміни не тільки в кількісному, але й у якісному відношенні. Серед них: ріст рівня самосвідомості в нотаріальному співтоваристві та відповідальності перед всіма суб'єктами цивільно-правових відносин; ріст професіоналізму нотаріусів; збільшення нотаріальних контор, які в більшості випадків значно краще по своєму матеріально-технічному оснащенню, чим державні нотаріальні контори; більш швидке обслуговування громадян і організацій і багато чого іншого.

Практика застосування Закону показала його слабкі і сильні сторони, тому в 2008 році був прийнятий Закон «Про внесення змін і доповнень у Закон «Про нотаріат». Цей Закон втілює так звану «малу» реформу нотаріату: приватні і державні нотаріуси були зрівняні в повноваженнях щодо вчинення нотаріальних дій; оформлені ними документи отримали однакову юридичну силу; були уточнені права і обов'язки нотаріусів і поняття нотаріальної таємниці; закріпили гарантії діяльності нота-

ріусів; посилили порядок допуску до нотаріальної професії; ввели поняття відповідальності нотаріусів (зупинення та припинення діяльності) у разі допущення порушень тощо. Таким чином, був зроблений ще один крок до створення в Україні нотаріату, що відповідає міжнародним нормам.

Майже за 18 років свого існування в Україні, приватний нотаріат довів свою доцільність та ефективність захисту прав людини, однак остаточного його запровадження досі не відбулося, ключові вимоги Конституції України досі не враховані у Законі України «Про нотаріат», не вирішено широке коло теоретичних і практичних проблем організації і функціонування нотаріату в Україні на основі здобутків міжнародного досвіду і з урахуванням змін національного законодавства.

Питання реформування інституту нотаріату на сьогоднішній день досить актуальні і викликають численні дискусії, а законодавче регулювання організації нотаріату та нотаріальної діяльності в Україні потребують вдосконалення.

Як зазначає Ю. Терегейло [2], науковим дослідженням у сфері нотаріату України присвячено праці таких українських учених, як В. Баранкова, В. Комаров, Г. Гулевська, А. Єрух, Р. Кочер'янц, Л. Радзівська, С. Фурса, Є. Фурса та інших. Тому досить актуальним є аналіз правових засад становлення системи українського нотаріату з урахуванням здобутків українського правознавства. Ю. Терегейло вважає, що також збігається з думкою сучасних учених, які вивчають проблеми сучасного нотаріату (Є. Фурса, А. Полешко): що нотаріальну діяльність потрібно так реформувати, щоб вона відповідала вимогам правової демократичної держави. Тому метою реформування нотаріату повинно бути не вирішення окремих дріб'язкових проблем, а встановлення ефективного позасудового забезпечення охорони та захисту законних прав й інтересів громадян, установ, підприємств, організацій, територіальних громад і держави, ґрунтованого на єдиних принципах, формах і методах організації та здійснення нотаріаль-

ної діяльності. Такий системний підхід до вирішення кола проблем нотаріату може запобігти «монополізації» нотаріальної діяльності, використанню нотаріату як виду бізнесу, розвитку інших негативних тенденцій, що порушують принципи незалежності та неупередженості нотаріуса, його організаційної й економічної самостійності [3].

Відповідно до Конституції України виключно законами України визначаються організація і діяльність нотаріату (п.14 ст.92 Конституції України) [4]. Згідно ст.2 Закону України «Про нотаріат» правовою основою діяльності нотаріату є Конституція України, цей Закон, інші законодавчі акти України. Відповідно до ч.1 ст.39 цього ж Закону порядок вчинення нотаріальних дій... встановлюється цим Законом та іншими актами законодавства України [5]. Виникає питання, які саме акти є законодавчими актами України, які акти є актами законодавства України, і чи тотожні ці поняття. Свого часу термін «законодавство» був розтлумачений у рішенні Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої ст.21 Кодексу законів про працю України (справа про тлумачення терміна «законодавство») від 09.07.1998 р. за № 12-рп/98. Відповідно до цього рішення термін «законодавство» треба розуміти так, що ним охоплюються Закони України, чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також постанови Верховної Ради України, укази Президента України, декрети і постанови Кабінету Міністрів України, прийняті в межах їх повноважень та відповідно до Конституції України і законів України [6].

Оскільки Конституційний Суд України не надавав тлумачення терміну «законодавство» стосовно Закону України «Про нотаріат», то вказане визначення треба застосовувати за аналогією права і у всіх інших випадках. Що стосується поняття «законодавчі акти України», то, його зміст дещо вужчий поняття «акти законодавства України», і стосується актів

більшої юридичної сили, ніж укази Президента та декрети і постанови Кабінету Міністрів. Як за Ю. Терегейло [2], серед першочергових заходів, відповідно до Концепції про реформування нотаріата, – підготовка проекту закону «Про нотаріат та організацію нотаріальної діяльності в Україні», ухвалення якого забезпечить належне функціонування реформованого нотаріату. У законодавчих практиках багатьох країн не одне десятиріччя функціонують такі кодекси, які довели свою ефективність у регламентації правил вчинення нотаріальних дій. Щодо підзаконного нормативного акту, яким є Інструкція Мін'юсту України про вчинення нотаріальних дій, і навіть нового Закону про нотаріат для регламентування порядку вчинення нотаріальних дій вкрай недостатньо. З прийняттям Нотаріально-процесуального кодексу, як вважає І Бережна, треба навести порядок у системі підзаконних нормативних актів, різного роду інструкцій, якими сьогодні користуються нотаріуси у своїй діяльності, які можна змінювати без особливих проблем і перешкод. Такий підхід повною мірою відповів би Конституції України, в якій встановлено, що організація і діяльність нотаріату визначається виключно законами, а не підзаконними, як сьогодні – Інструкцією Мінюсту, нормативними актами. Адже прийняття Нотаріально-процесуального кодексу дозволить ефективно регламентувати процесуальні аспекти нотаріальної діяльності, створити чіткі та передбачувані процедури вчинення кожної нотаріальної дії і механізми оскарження її законності [7]. В межах Закону України «Про нотаріат» мають бути відтворені загальні засади правовідносини, а також методи і принципи роботи державних органів з нотаріусами, наприклад: у Законі України «Про адвокатуру», прийнятому 19.12.1992 р., закладені основні засади взаємовідносин адвоката з державними органами, а саме: «Закон встановлює відносини адвокатури з державними структурами, гарантуючи при цьому її самостійність та незалежність. Зокрема, Міністерство юстиції забезпечує фінансування оплати праці адвокатів за

рахунок держави у разі участі адвоката в кримінальній справі за призначенням та при звільненні громадян від оплати юридичної допомоги, узагальнює статистичну звітність про адвокатську діяльність, сприяє здійсненню заходів щодо підвищення професійного рівня адвокатів. Стосовно місцевих органів державного управління, то вони у межах своєї компетенції сприяють адвокатам та адвокатським об'єднанням у вирішенні соціальних питань, забезпечують їх приміщеннями для роботи (ст.18). Крім того, Законом визначені принципи (ст.4), а також соціальні права адвоката та його помічника (ст.11). Таким чином, адвокатська діяльність має більш захищений правовий статус, ніж нотаріальна [8]. В той же час нотаріат має відміну від інших форм надання юридичної допомоги населенню. Юридична допомога населенню надається юридичними фірмами, приватними юристами, адвокатами, нотаріусами. Однак при цьому між усіма суб'єктами, які надають правову допомогу населенню, є ряд суттєвих відмінностей. Разом з тим є істотні відмінності адвокатури та нотаріату. Насамперед діяльність адвоката і клієнта будується на основі договору доручення і має в цьому сенсі приватно-правовий характер. Адвокат є певною мірою «слугою клієнта» і захищає його інтереси. Саме на цьому базується змагальней початок судочинства, коли адвокати кожної зі сторін представляють докази в обґрунтування правоти свого клієнта. Діяльність нотаріуса в силу його публічно-правового характеру відбувається в рамках нотаріального провадження і жорсткої пов'язаності рамками закону. Нотаріус забезпечує для всіх учасників нотаріального провадження при здійсненні конкретної дії рівні правові умови, виконуючи обов'язок по забезпеченню дотримання закону стосовно всіх осіб, у тому числі і тих які не звернулися до нього, але права яких порушуються вчиненням нотаріальної дії. Слід також додати, що діяльність нотаріуса щодо охорони і захисту прав громадян є не менш важливою, ніж діяльність адвоката.

Міністерством юстиції України розроблена концепція реформування Нотаріату України, яка спрямована на перехід до більш активної моделі нотаріату, тому вона не повинна обмежуватись покладанням на нотаріусів лише посвідчувальних функцій. Перед нотаріусами повинна бути поставлена завдання з надання комплексної юридичної допомоги громадянам, необхідно наділити його додатковими повноваженнями, розширити компетенцію нотаріуса, підняти на рівень правової фігури, яка могла б комплексно надавати громадянам, представникам юридичних осіб правову допомогу на досить високому якісному рівні.

Так, згідно з Законом України № 3460-VI від 02.06.2011 р. «Про безоплатну правову допомогу», адвокати, які будуть внесені в реєстри, будуть зобов'язані надавати безкоштовну правову допомогу. Закон містить положення про надання безоплатної первинної і вторинної правової допомоги, право на яку відповідно до Конституції України мають всі особи, що перебувають під юрисдикцією України. Безоплатна первинна правова допомога - це вид державної гарантії, яка полягає в інформуванні особи про його права і свободи, порядок їх реалізації, відновлення в разі їх порушення та порядок оскарження рішень, дій або бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб [9].

На нашу думку первинну правову допомогу могли б надавати і нотаріуси, а це – надання правової інформації; надання консультацій та роз'яснень з правових питань; складання заяв, скарг та інших документів правового характеру (крім документів процесуального характеру) [9], що дозволило би створення дієвого механізму реалізації конституційного права кожного на правову допомогу тим самим забезпечило належне виконання Україною міжнародних зобов'язань у сфері прав людини, впровадження європейських стандартів у сфері надання правової допомоги. Так, станом на кінець 2011 року в Україні функціонувало 816 державних нотаріальних контор. Цей показник практично незмінний з 2000

року. На кінець минулого року кількість нотаріусів становила 6900 осіб, із яких державних – 1400, а приватних – 5300.

Питання про правовий статус приватного нотаріуса ставиться в теоретичних джерелах, але воно не знайшло свого відображення в законодавстві про нотаріат. Так, частиною 3 ст.17 Закону України «Про нотаріат» встановлено, що державна нотаріальна контора є юридичною особою, а статус приватних нотаріусів законом не визначений. Як розцінювати правовий статус приватного нотаріуса [10]?

Як відомо, відповідно до прав, властивих окремо державному нотаріусові, державний нотаріус є працівником, а працедавцем виступає відповідний орган юстиції. Крім того, державний нотаріус є посадовою особою. Поняття «посадова особа» міститься лише в Законі України «Про державну службу», згідно з ч.2 ст.2 якого посадовими особами відповідно до цього Закону вважаються керівники та заступники керівників державних органів та їх апарату, інші державні службовці, на яких законами або іншими нормативними актами покладено здійснення організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій. Відповідно до п.3 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень» від 26.12.2003 р. № 15, при вирішенні питання про те, чи є особа службовою, потрібно виходити з положень, що містяться у примітках 1 і 2 до ст.364 Кримінального кодексу України, в яких зазначено, що службовими особами є такі, які постійно чи тимчасово здійснюють функції представників влади, а також обіймають постійно чи тимчасово на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форми власності посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків або виконують такі обов'язки за спеціальним повноваженням. Тобто вищезазначена примітка до ст.364 вказаного Кодексу до службових осіб відносить дві категорії осіб: особи, які здійснюють функції представників влади; особи, які викону-

ють організаційно-розпорядчі чи адміністративно-господарські обов'язки або виконують такі обов'язки за спеціальним повноваженням. Вчинення нотаріусами нотаріальних дій не є виконанням ними функцій представників влади або організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій. Законом України «Про нотаріат», зокрема статті 37, 38, 40, встановлено перелік посадових осіб, які мають право вчиняти нотаріальні дії. Приватний нотаріус, як і державний, здійснює свою діяльність від імені держави, яка делегує йому спеціальні повноваження та наділяє його певною частиною прав та обов'язків. Приватні нотаріуси не перебувають у штаті державного органу і організують свою діяльність самостійно. Тому, з огляду на вимоги статей 1, 34, Закону України «Про нотаріат» вважаємо, що приватні нотаріуси під визначення «службова особа» та «посадова особа» не підпадають [11].

Ю. Терегейло звертає увагу на проблему відсутності будь-яких соціальних гарантій для приватного нотаріуса: він не має права на податковий кредит, оплачувані чергову відпустку та відпустку у зв'язку з доглядом за дитиною, компенсацію лікарняного тощо. Приватний нотаріус не має права на жодну соціальну допомогу. Тобто повинен зі свого заробітку відкладати кошти на випадок виникнення таких життєвих ситуацій. Водночас він є платником усіх соціально спрямованих фондів (зайнятості, тимчасової втрати працездатності тощо). Це питання слід врегулювати: або держава надає соціальні гарантії нотаріусу, або звільняє від будь-яких внесків до фондів [2].

У грудні 2010 року Міністерством юстиції України була прийнята концепція реформування нотаріальних органів України, метою якої є сприяння становленню цілісного підходу до визначення функцій нотаріату та побудови чіткої структури нотаріальних органів з метою надання населенню послуг правового та нотаріального характеру у відповідності до міжнародних стандартів, а також поступового і системного реформування українського но-

таріату, як інституту позасудового захисту цивільних прав громадян. Ідеться про утворення єдиного нотаріату, з вільними, але відповідальними самоврядними професіоналами та за умови залишення ефективного та дієвого контролю з боку держави.

Як зазначає Д. Журавльов, з моменту затвердження Концепції вже можемо говорити про результати її реалізації. Так, сьогодні вже затверджено:

- Положення про порядок реєстрації приватної нотаріальної діяльності та заміщення приватного нотаріуса;

- Положення про вимоги до робочого місця (контори) приватного нотаріуса та здійснення контролю за організацією нотаріальної діяльності;

- нову Програму стажування громадян України в державних нотаріальних конторах або у приватних нотаріусів;

- Положення про Спадковий реєстр [12].

Ще одним кроком з реформування нотаріату України було внесення змін до ст.10 Закону «Про нотаріат», а також прийняття Кабінетом Міністрів України постанови від 31.08.2011р. № 923, про затвердження положення про «Вищу кваліфікаційну комісію нотаріату», а також наказу Міністерства юстиції України «Про порядок внесення Головним управлінням юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головними управліннями юстиції в областях, містах Києві та Севастополі подання про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю та його розгляд Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату»;

- порядок допуску до складання кваліфікаційного іспиту осіб, які пройшли стажування в державній нотаріальній конторі або в приватного нотаріуса, та проведення кваліфікаційного іспиту Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату,

- затверджений склад Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату при Міністерстві юстиції України. Як вважає Д. Журавльов, йдеться про вдосконалення механізму допуску громадян до нотаріальної діяльності, зокрема, шля-

хом чіткого визначення процедур, пов'язаних із допуском, на законодавчому рівні, посилення вимог до рівня кваліфікації осіб, що мають намір займатися нотаріальною діяльністю. Реалізація цих норм на практиці дозволить забезпечити якісний відбір осіб, які мають намір займатися нотаріальною діяльністю, посилити контроль за діяльністю приватних нотаріусів, щоб запобігати порушенням при здійсненні ними своїх професійних обов'язків [12].

Якщо вести мову про зміни в організації діяльності нотаріату на переконання цього вченого, то треба докорінно змінити принцип допуску до професії нотаріуса, відмовившись від поняття «стажування». Для реалізації цього нового принципу в новий закон про нотаріат запровадити поняття помічника нотаріуса, який би мав зовсім інший статус, ніж сьогодні, та до якого також застосовувалися б певні кваліфікаційні вимоги, тим самим нотаріальні органи мали б постійний резерв кадрів. Так, на думку Д. Журавльова, помічником нотаріуса може бути громадянин України, який має повну вищу юридичну освіту та отримав освітньо-кваліфікаційний рівень спеціаліста, магістра або має кваліфікацію юриста та володіє державною мовою, має досвід роботи у сфері права не менше трьох років після отримання диплома про вищу юридичну освіту. А вже нотаріусом може бути громадянин України, який має повну вищу юридичну освіту та отримав освітньо-кваліфікаційний рівень спеціаліста, магістра або має кваліфікацію юриста, володіє державною мовою, має досвід роботи у сфері права не менше шести років, із них помічником нотаріуса не менше трьох років, склав кваліфікаційний іспит і отримав свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю [12]. В цьому є ценз. До речі в Франції термін стажування в нотаріальних конторах становить два роки, а у Бельгії щоб стати нотаріусом необхідно мати ліцензію з права та ліцензію з нотаріату (шість років навчання в університеті) та пройти стажування протягом не менше трьох років. Тобто, щоб опанувати професію нотаріуса, треба пройти через цю

професію, попрацювавши помічником нотаріуса та здобувши не лише знання, але й практичні навички, пізнавши професію з середини.

На нашу думку, в новому законі необхідно передбачити віковий ценз. Нотаріусом може бути особа у віці не менше 30 років, тому що тут важливий не тільки професійний досвід, професійні знання, але ще і життєвий досвід. У чинному законодавстві вікового цензу немає. Для нотаріуса цілком закономірною передбачається презумпція високого рівня правової грамотності. Наприклад, якщо до адвоката прийшов клієнт, адвокат може виділити час для вивчення справи, для складання документа, для вироблення концепції поведінки в суді, у судді теж може бути час для вивчення справи та підготовки судового рішення, у нотаріуса його немає. Прийшов громадянин, нотаріус повинен його прийняти, якісно скласти документ, якісно обслуговувати. Це передбачає, що нотаріус повинен бути з високим рівнем професійної підготовки і чи зможе він працювати при розширенні його повноважень, його функцій, при підвищенні його статусу, при розширенні переліку видів нотаріальних дій чи ні.

Закон України «Про нотаріат», передбачає лише право нотаріусів об'єднуватися у регіональні, загальнодержавні, міжнародні спілки та асоціації, не встановлюючи обов'язкове створення загальнодержавної нотаріальної палати. Концепцією передбачено, протягом 2012–2015 років створення професійної організації нотаріусів України та становлення професійного самоврядування [13]. В п.1.1 Статуту Української нотаріальної палати говориться що, Українська нотаріальна палата є добровільною всеукраїнською громадською організацією нотаріусів, що діє на засадах гласності, самоврядування і у відповідності до Конституції України, чинного законодавства, а також Статуту [14]. Вона створена, як всеукраїнська громадська організація нотаріусів, що є одним із видів об'єднань громадян, а відтак членство у ній нотаріусів є добровільним, а не обов'язковим. Тому вона не може

контролювати діяльність своїх членів, які, відповідно, не зобов'язані надавати палаті документи для перевірки. Цим Українська нотаріальна палата відрізняється від подібних органів, що існують у країнах латинського нотаріату і ґрунтуються на міцних історичних традиціях. Отже, є необхідність у вдосконаленні законодавства загалом і щодо корпоративного самоврядування. Важливу роль у здійсненні нотаріусами правової допомоги має відігравати професійне, самоврядне, некомерційне єднання нотаріусів, головною метою якого є об'єднання на професійній основі зусиль нотаріусів щодо виконання покладених на них обов'язків і забезпечення прав та законних інтересів громадян, територіальних громад, підприємств, установ й організацій незалежно від форм власності, а також держави від неякісної або такої, що не відповідає чинному законодавству, діяльності самих нотаріусів у сфері надання правової допомоги.

Принципи латинського нотаріату, які стосуються питань професійного самоврядування нотаріусів і, відповідно, проголошують, що «Нотаріуси обов'язково мусять належати до якогось колегіального органу, який їх згуртує і корпоративно зорганізує» [15]. За такою моделлю членство у регіональних палатах набудуть усі нотаріуси певного регіону (АР Крим, областей, міста Києва та міста Севастополя), а членами Всеукраїнської палати стануть регіональні палати. Таким чином, регіональні палати будуть об'єднанням нотаріусів, а Всеукраїнська палата стане об'єднанням регіональних палат. Разом регіональні палати і Всеукраїнська палата утворюватимуть цілісну структуру професійного об'єднання нотаріусів України. Незалежно від того, яку модель утворення об'єднання професійного самоврядування обере Україна, у структурі такої організації, напевно, будуть сформовані такі органи: збори, рада, президент, ревізійна комісія, а у складі регіональних палат – збори, рада, президент, ревізійна комісія та комісія з питань професійної етики. Виходячи з того, що основний обсяг роботи із забезпечення дотримання нотаріусами вимог професійної етики (розгляд скарг на

неналежне виконання нотаріусами службових обов'язків і недотримання ними вимог професійної етики та правил гідної поведінки, здійснення перевірок, складання звітів за наслідками перевірок тощо) здійснюватиметься на рівні регіональних палат, логічним буде створювати комісії з питань професійної етики лише як органи цих палат [16].

Так, на нашу думку, в межах Закону України «Про нотаріат» мають бути відтворені загальні засади дисциплінарного впливу на нотаріальні правовідносини, а методи і принципи роботи державних органів і органів нотаріального самоврядування мають бути закладені в законодавстві, що регламентує їх діяльність. Пропонується вживати до нотаріусів при вчиненні ними порушень такі заходи: попередження; призупинення дії свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю строком до одного року; анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю.

У нормативних актах різних країн, де створено самоврядування професійних об'єднань нотаріусів, діяльність яких спрямована на вирішення таких завдань:

- 1) забезпечення дотримання нотаріусами вимог професійної етики;
- 2) сприяння організації і здійсненню нотаріальної діяльності;
- 3) підвищення професійного рівня нотаріусів і організація навчання кандидатів на посаду нотаріуса та працівників нотаріальних контор;
- 4) надання інформації про діяльність нотаріусів та про професійне об'єднання нотаріусів;
- 5) розвиток міжнародних зв'язків, обмін досвідом з професійними об'єднаннями нотаріусів та державними органами, що опікуються діяльністю нотаріату в інших країнах [17].

Наприклад, позицією В. Донишевської є те, що основний обсяг роботи із забезпечення дотримання нотаріусами вимог професійної етики (розгляд скарг на неналежне виконання нотаріусами службових обов'язків і недотримання ними вимог професійної етики та пра-

вил гідної поведінки, здійснення перевірок, складання звітів за наслідками перевірок тощо) здійснюватиметься на рівні регіональних палат, логічним буде створювати комісії з питань професійної етики лише як органи цих палат. Виконуючи поставлені перед нею завдання професійне об'єднання нотаріусів діє разом з державним органом, на який покладено відповідальність за організацію роботи нотаріату в країні. А на певному етапі розвитку, коли зрілість професійного об'єднання не буде викликати сумнівів, вона і зовсім може перейняти на себе окремі функції, виконання яких раніше лежало виключно на державі [16].

Отже, можна зробити висновок, що новий Закон про нотаріат повинен передбачити: механізм допуску громадян до нотаріальної діяльності, зокрема, шляхом чіткого визначення процедур, пов'язаних із допуском, на законодавчому рівні, посилення вимог до рівня кваліфікації осіб, що мають намір займатися нотаріальною діяльністю, а також передбачити віковий ценз. Запровадити поняття помічника нотаріуса, засади дисциплінарного впливу, соціальні гарантії для приватного нотаріуса. Створення об'єднання професійного самоврядування нотаріусів, яке буде сприятиме децентралізації функцій організації та управління нотаріатом, стане реальним кроком до побудови в Україні системи контролю членів професійного об'єднання за процедурами допуску до професії нотаріуса, дотриманням нотаріусами норм професійної етики та гідної поведінки у відносинах з особами, що звертаються за їх послугами. Професійне об'єднання нотаріусів надасть членам цього професійного об'єднання можливість організувати ефективну систему підвищення кваліфікації як нотаріусам так і кандидатам на цю посаду, надасть об'єднанню нотаріусів ефективні важелі впливу на тих осіб з числа членів об'єднання, які порушують норми професійної етики або інші обов'язки.

І коли це буде усвідомлено кожним, і тим, хто приймає закони, і тими, хто їх застосовує, і тими, хто їх охороняє, на нашу думку, при реалізації згаданої концепції, треба додатково вивчити досвід країн, де подібні проблемні

питання вже вирішено. А нотаріус задля виконання покладених на нього обов'язків має володіти добре налаштованим інструментом у вигляді ефективного законодавства, яке має мету допомагати громадянам, причому і в сучасному, і в майбутньому – адже прогностична функція нотаріату є однією з найголовніших його функцій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Федорова К. І. Адміністративно-правове регулювання приватної нотаріальної діяльності в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.07 / К. І. Федорова ; Нац. аграрний ун-т. – К., 2008. – 20 с.
2. Нагальні проблеми системи нотаріату в Україні / Ю. Терегейло // Віче. – 2011. – № 12. – С. 25–26.
3. Сміян Л. С. Нотаріат в Україні. Навчальний посібник (2-е вид., стереотип.) / Л. С. Сміян, Ю. В. Нікітін, П. Г. Хоменко ; за ред. Ю. В. Шкітіна. – К. : КНТ, 2008. – 680 с.
4. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0>.
5. Закон України «Про нотаріат» // ВВР України. – 1993. – № 39. – Ст. 383.
6. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексу законів про працю України (справа про тлумачення терміну «законодавство») м. Київ, 9 липня 1998 року № 12-рп/98
7. Нотаріальний процесуальний кодекс повинен стати головним регулятором порядку вчинення нотаріальних дій / І. Бережна // Юридична Газета – 14.03.2011.
8. Закон України «Про адвокатуру» : від 19.12.1992 р.
9. Закон України «Про безоплатну правову допомогу» : від 02.06.2011 р., № 3460-VI.
10. Фурса С. Чи можлива конкуренція серед нотаріусів? / Фурса С. // Право України. – 2011. – № 5.

11. Сучасний стан розвитку системи нотаріату в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://referatu.net.ua/newreferats/135/186256/?page=1>.
12. Журавльов Д. Становлення нотаріату в Україні, перспективи та шляхи розвитку / Дмитро Журавльов // Правовий тиждень. – 08.09.2011. – № 34–35.
13. Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Концепції реформування органів нотаріату в Україні»: від 24.12.2010 р., № 3290/5.
14. Статут Української нотаріальної палати. – К., 2005.
15. Ясинская Л. Становлення та функціонування органів нотаріального самоврядування (Історико-правовий аспект) / Л. Ясинская // Вісник Львів. ун-ту. Серія юрид. – 2011. – Вип. 53. – С. 93–100.
16. Данишевська В. До питання про професійне самоврядування нотаріусів / Валентина Данишевська // Вісник центру комерційного права. – 02.06.2009.
17. Слюсаревський М. Повідомлення / Слюсаревський Микола // Вісник Центру комерційного права. – 2009. – № 2–3.

Шишленко В. Г. Щодо реформування нотаріату України / В. Г. Шишленко // Форум права. – 2012. – № 1. – С. 1091–1099 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2012-1/12svgrnu.pdf>

Розглянуто процес реформування нотаріату в Україні, зокрема, шляхом утворення єдиного нотаріату, з вільними, але відповідальними самоврядними професіоналами, а також створення об'єднання професійного самоврядування нотаріусів, яке сприятиме децентралізації функцій організації та управління нотаріатом

Шишленко В.Г. О реформировании нотариата Украины

Рассмотрен процесс реформирования нотариата в Украине, в частности, путем создания единого нотариата, со свободными, но ответственными самоуправляющимися профессионалами, а также создание объединения профессионального самоуправления нотариусов, которое будет способствовать децентрализации функций организации и управления нотариатом.

Shishlenko V.G. About Reforming of a Notariate of Ukraine

Process of reforming of a notariate in Ukraine, in particular, by making of a uniform notariate, with free, but responsible self-controlled professionals, and also making of join of professional self-management of notaries which one will contribute in decentralisation of functions of architecture and control of a notariate is considered.